

777 17/11 27.
Joukok. ptk. 8/11 27.

Till Finska Fornminnesföreningens Styrelse.
Helsingfors.

Härmed har äran jag insända redogörelse
för mitt arbete som Föreningens stipendiats
sistlidne sommar. Under september månad,
som är den lämpligaste tiden för sådan verk-
samhet, företog jag mina resor. Då tillvål
ännu återstår att besöka kolmaras i Sjunde
skärgård ävensom något mindre detaljarbete
i kyrkstätt, vore jag tacksam för tillåtelse
att vid tillfälle få fortsätta upptecknandet
av fornlämningar i dessa socknar.

Esbo, Fins, den 16 november 1927.

Perik Stylenst.

hänkulle ja
kopria.

Grävrosen i Kyrkstätt och Sjundeå.

När magister Arne Europæus i sept. 1926 besökte Kyrkstätt och där tecknade upp faste förutläggningar, var undert. i tillfälle att följa med honom ett par dagar och lovade då att på egen hand försöka fastsätta arbetet i de områden av socknen, vilka icke vid det tillfället meddelades. Senast när beviljade Finsha föreningsföreningen mig ett stipendium för ändamålet, och här nedan vill jag lämna en kortfattad redogörelse för resultatet av mina undersökningar som även sträckte sig de delar av Sjundeå socken, där bronsåldersrosen rikligast förekomma.

I. I Kyrkstätt ligga gravrosena för det mesta i närheten av karoviken: Bobäcksviken med dess uppgrändade fortsättning åt N till Savastfjärden, Sarfvik, Skorudd, Jorvas, Tors*) Byviken och Skorfjärden i Pohala (Näroren på fastlandet mellan dessa*) samt Pikkala fjärden. Också på Holmarum i den n. v. skärgården finnas gravkammor, men hurvida dessa äro förhistoriska, har icke tillsv. utretts. Fortän de delvis av arkeologer blivit undersökta.

De mest betydliga äro rörena på Räpsö i
*) Upplysnade och beskrivna av mag. Europæus (Nal. o. almmuseets topogr. arkiv).

Paskala. Vid mitt besök därstädes hade jag som vägvisare fiskardottern Hanna Svensson, som bor på ön och vil känner till forntämningarna där.

På Däfnens NÖ sida finnas sex delvis sönderplokkade, mindre rösen på ett berg c 10 m över havet. (En del av br Rime undersökt.) Rösens tyckas ha varit 3-4 m i genomskärning och 50 cm höga, uppstapplade av mindre stenar. Ett röse fotografades från Södan. När segelmärke byggdes på stranden togo matroserna stenar från rösena och försändrade sig över att det fanns ben i dem.

På ^{södvästra} ~~norra~~ sidan om nämnda berg med stenrummet ligger en "kristen" begravningsplats i en utloklad vik, nu blott ett par meter över vattuset. Stenmuren omkring "kyrkogården" är väl bibehållen. ^{Söder om nämnda berg} ~~På NÖ sidan av ön~~ hade fröken Svensson för ett par år sedan upptäckt ett rummet, uppstapplat mellan två höga stenar. När undert. nu besökte röset, var det sönderplokkat. Det hade varit 3 m i ÖV och 1 m högt.

+ På Kyrkogården finnas rester av en begravningsplats från historisk tid invid poststationen på öns norra sida. Invid byggnadens vägg märks tydliga fördjupningar i marken, vilka likna nedsjunkna gravar på en gammal kyrkogård. Ökta lämningar av steninbegravnad äro bevarade på områdets NÖ sida. C 100 m åt V från nämnda poststation påträffade undert. en rysseugn med raserat tak invid en gångstig över berget.

På Stora och Lilla Svartöarna finnas också några mindre rösen, delvis undersökta av huvudskövding V. Bojer. Undert. var inte i tillfälle att besöka dem. De torde vara att jämn-

ställe med Råpsörösea.

På Remmarholmen finnes däremot icke något annat röse än ett segelmärke. (Uppgiften i Rosberg Flöze sid. 27, sål. oriktig.)

Men på Tullandet ~~ett enda~~ invid närset mellan Glost och Svdisvik (åt Byvik-hället) c. 50 m från stranden åt SÖ finnes på ett berg, 25 m över vattnet, bottnen kvar av ett röse, som av allt att döma är från bronsåldern. Batemen är $8 \times 5,9$ m och vid SÖ kanten finnes ^{den} ganska vackra solånga förhängningen förstegen, c 2 m i diameter. Troligt uppgift av hemmansägaren P. Kallström sönderades röset för en partistal är sedan av traktens ungdom.

De "stora sten kummel nära turiststation" som häradsk. Bojer 1909 lämnat uppgiften till Top. ark., är inga gravröen utan sten-samlingar, som likna strandvallar eller istidsbildningar.

Mina undersökningar mera "uppåt land" började i Fläggesböle, därifrån jag fortsatte ända till Jusjärvi.

På Gabbels gård ^{i Fläggesböle} mark (på det s. k. Bollberget 50 m från Mellangårds skogsprä) finnes ett mindre röse 9 m i S.Ö, 8 m i Ö.V och 70 cm högt med en skåpgrävargrop i mitten. Riset ligger märkvärdigt nog icke på högsta toppen av berget utan i en liten däl mellan två toppar, varför det icke är fullt säkert, att här är fråga om gravröse. Det kunde tänkas, att stensamlingen är naturligt och att dess runda form uppstått, då skåpskärnarna grävde gropen. Från Bollberget är god utsikt över Tavastfjärden. (Storfjärden.)

På Bergstad gård mark c 200 m från

Bergåsa ungdomslokal åt Ö finnes på syd-
stättningen av ett 20 m högt berg resterna
av ett mindre vanligt röse. För 20 år
sedan såg det ut som en "talarstol med
bänkar omkring" berättades mig. Nu var
kvart blott några stenar av snousbördes
storlek. Mot det övriga var kartat nedför
bergväggen. I mullen, där röset stått, lät-
tades små brukbitar, kol, aska och små brön-
da benbitar.

Enligt en av arbetaren Henriksson i Gun-
narsby lämnad uppgift åt A. Europæus skul-
le på Karula-berget i Stor Flåla finnes ett
"jättekast". Under. Besökte nämnda berg, som
ligger på uny. 1,5 km:s avstånd från byn åt Ö.
men kunde icke finna något röse, ej heller
visste någon av otborna berätta om något
sådant. Häremot finnes på berget en hög
och brant topp, som kallas Karula-klämpan,
och antagligen har denna på något sätt för-
växlat med ett jättekast.

Nedaför denna topp på Ö stättningen
mot en snosse syntes på ett par ställen regel-
bundna stensättningar, 4 m i genomsnitt,
den ena fyrkantig, den andra rund, dock
blott med nedre kanterna tydliga. På det-
ta ställe var berget betäckt av ett sand. och
mullager samt skogbevuxet. Man kunde tänka
sig, att här varit begravningsplats under järn-
åldern. Stenarna voro något större än i vanliga
bronsåltuslösen och stände i rad med c 40 cm:s
mellanrum, bildande sål. liksom gravens yttre
konturer.

I Munkkulla skog 1 km åt NO från
konuserädet Tallebergs villa vid Öbbnäsdragen
besökte undert. ett röse, som Dr. Håkman

tidigare lämnat uppgift om Rörstället ligger på ett högt och brant berg, ⁴⁷ 40 m över havet, är 9 m i diameter och 9 m högt med en stor skåpgrävargrop i mitten. Foto. taggs från S. sidan.

På Kasaberget i Strömby mellan gårderna och Pihala vikens finnes 2 rösen. I det ena av dessa skall det kända bröstvådet ha varit.

Det större röret ligger på bergets högsta topp ^{45,6} 43 m över havet närmare mot gårderna och mäter i N och S 12 m, i Ö och V 11 m samt är uny. 1 m högt. Skåpgrävargroparna ha ästadkommit i hvar mindre än tre fula gropar. Foto.

På S. sidan av detta stora röse omedelbart invid finnes ett mindre, som är 3,5 m i diameter och bör väl blott anses som förstuge.

100 m åt N från föregående uny. 40 m över havet befinnes sig det andra röret, fullständigt raserat. Det torde ha varit 6 m i diameter och 75 cm högt.

I Kautvick by på Sjörvik hemmans mark, ägare prof. S. Sundelin, några tiotal m från gårdens uthus åt Ö ligger ett vackert röse på ett mindre berg blott 16 m över havet. Dess diameter är 11 m och höjden 1,5 m. Rörstallets mitt var för omkr. 10 år sedan upplorbad ända till berget, så att källan, 3 m lång och 1 m bred, var synlig, berättade prof. S. Nu var gropen ganska mycket igenomslagen. Foto. taggs från S. S.

På samma hemmans mark ett stycke N om torparens Tuomolinns stuga invid en berg "Pöles kyau" och på ett lika högt berg som föreg. finnes ett annat söndrat röse, som det ha varit 8 m i diam. och 60 cm högt.

Aug. 1/4 av rösets SV kant var kartad
med för-bergbranten.

Ännu ett tredje röse skall finnas
i Kantoik skog, berättade smittkaren Roudström,
men då han icke närmare kunde ange
platsen och ingen annan visste där om, kun-
de undert. denna gång ingenting göra för
sig för bladet i den saken (X? på kartan).

Bätvik by (egentl. Botvik, som det tidigare
skrivits och ännu av ortsbor uttalas) är rikare
på gravrösen än andra byar i socknen.

I den s. k. Lillskogen c 100 m från vägfä-
let vid ^{Bätvik} ~~gädd~~ ö om vägen på ett litet, c 20 m
högt berg finnes ett röse av vanlig storlek, 9
m i diam. och 1,25 m högt med grop i mitten.

I samma skog mera åt Ö ett par stes-
kast från Bätvik trädgård ligger ett mindre
röse på en liten bergkulle. Riset är blott
3,5 m i diameter och 0,5 m högt. Dess yttre
konturer närma sig nästan en fyrkant.

Väster om gården i Storskogen på ett berg
som mag. Cederkrantz kallat Potikberget (Potik =
Botvik?) påträffades icke mindre än 4 rösen.
På bergets högsta topp, 32 m över havet, ligger det
största av rösen 10 m i Nord S, 11 m i Ö och V samt
2 m högt. Riset av väl bibehållet och har blott en
obetydlig fördjupning i mitten.

30 m åt Ö på slutningen av berget är 2
mindre rösen belagna med blott ett par meters
mellanrum. Det väster om bel. är 6,5 m i diameter,
det öster om 3 x 4 m. Båda äro c 70 cm höga och
ha gropar i mitten.

Det fjärde konstlade riset ligger på bergets
södra slutning 30 m från det stora. Återstoden
av riset botten är 8 x 1,5 m. Årenarna ha rullats

nedför berget.

Fake längt från Sjunde rå på bergstoppen vid den s. h. Fiskarviken 100 m från stranden finnes ett fullkomligt helt röse 11 m i diam. och 3 m högt. (Enligt Topografiska kartan skulle denna bergstopp icke vara mera än 16 m hög, men otvivelaktigt är den högre.) Detta stora röse har i väster en förlängning som är 7 x 2 m.

På samma berg c. 75 m från föreg. är det ligger ett annat orört röse, vars diam. i Ö. o. V är 6 m, i N och S 9 m samt 0,5 m högt. Nära till detta är en mindre stenbänning, som möjligen även kunde vara gravplats, men den var så överväld med grannar och antagligen raserat, att man hade svårt att bilda sig en föreställning om dess ursprungliga form.

I Brinkhagen påträffade under. icke något röse. Torparen Lindström, som bor där invid, trodde att man äryftat röset på Storbjergst icke långt därifrån. Samma L. hade i sin ämne berättat ett avbrutet stenuverktyg, vilket han tillräck icke tagit i förväg. Han hade också lagt märke till gropar i rad i skogen, vilka han ställde i samband med stenuverktyget.

Storbjerg-röset på Götberg hemmans mark är av B. Cederwarf så nogt beskrivet, att det ingenting är att tillägga. Det är delvis förstört (av kringvandrande djurdrivare) och torde den ursprungliga storleken ha varit 10 x 11 x 0,7 m.

Samma gäller röset på Brunneberg i den s. h. Danars skogen. Cederwarf uppger, att det är 9 m vitt och 1,25-1,50 m högt med två skattgrävargropar i mitten, vilket allt är riktigt. Brunne-

berg har dock inte hört till Abras hemman utan till Peders i Örebro och bör nu till det utbrutna nyhemmanet med samma namn vilket äges^{as} förre torparen Raudström. Riset är synligt till vägen, som leder från Götberg till Kantrik, och med kikare kan man från Storberget se Brunneberg-riaset över den mellanliggande ången i öster.

Stupande gravrörena i denna västra del av Kyrkstia är vidare att nämna. Det s. k. Källaberget i Strömsby, på vilket enl. Rosberg-Flöze skulle finnas 2 mindre röres, kunde ingen ortbo, ung eller gammal, ge någon anvisning på. Det måste ha förväxlats med Källaberget, som ligger mellan Strömsby och Kistby. På detta berg finnas nämligen 2 mindre "jättegrötor".

Värdet förmodar jag, att i den stora skogen mot Sjundeå på N.V om Bätvik ska finnas ännu något röre på de många bergstoppar topografkartan där uppvisar.

I socknens norra del på övre sidan av järnvägslinjen torde ej finnas något sådant gravröse.

Professor C. v. Bonsdorff har utpekat en stensamling söder om Vittträsk i närheten av d. Engströms villa som ev. gravröse. Stensamlingen hör visst ändå till den kategori, som är så rikt företrädd i Kyrkstia: en större eller mindre stenåker med en rund vall omkring en skattgrävargrop. Här är stensamlingen i en dæld mellan trevne bergsryggar och liten, omkring 10 m i vidd. Skattgrävargropen är 2 m bred och 75 cm djup, och den runda vallen omkring har 5 m:s diameter.

Rosberg - Flög om nämnas ^{några} av stora ballastena "upp-
stapplat ~~kunna~~ ^{rosen} vid Fgelträsk. En större sawling
av stenar, men inte något gravvässe finnes
O om det nästan utlovhade Fgelträsket vid den
byväg, som leder från Vitträsk till Bredvass hemman
vid Jusjärvi. Det berättades mig att vid en
skogsd för ungef. 20 år sedan men motet
elden i ljungen genom att plocka upp stenar
så att ett dike och en vägg uppstod. Således
inte ens skattgrävargrop i detta fall.

II. Äldre förefintliga uppgifter om gravvässe
i Sjundeå är i allmänhet pålitliga och
riktiga. Få rim fall är meddelandena dock svå-
vande och otillräckliga.

Under bronsåldern och äldre järnålder gick
Pikala vägen ^{naturligtvis} mycket högre uppåt sock-
nen än nu. De stora lerstättarna N som
kyrkan i socknens mitt stodo då i omedel-
bar förening med havet. ^(jfr. topografikartan) De jämförelsevis tal-
rikt förekommande gravväsorna flera mil
från den n. v. strandlinjen, få på denna
grund sin förklaring.

Först besökte under Strejausberget in-
vid kyrkan, där alla 5 rösen befanns sig
ungefär i samma skick som 1894, då H.
Häckman kartlade och delvis undersökte dem.
Någon utförligare beskrivning är därför här inte
av nöden. På något ställe hade skynnet varit
framme och återkommit mindre gropar i rösen.
Vid det på bergets östra kant liggande röset
tyktes ursprungligen ha funnits ett mindre ^{röse}
blott på ett par meters avstånd åt S. Det bör
ha haft 5 meters diameter. ^{Doktor} ~~Strejaus~~
nämnan Häckman ingenting om detta.

Strax N om Backa pastorsboställe på Flaggberget
som är c 50 högt finnes 4 rösen. Det lägsta
är S om på toppen belägna är 11 m i N-S, 9,5 m
i Ö-V. Den ursprungliga höjden är obestämbar,
emedan en mängd stenar rullats ned för ber-
get.

Ett stenkast N om föreg. på en något
lägre avsats av berget ^{är ett röse} vars storlek har
 varit ungefär $9 \times 7 \times 0,5$ m. Även detta är
förstöt.

f. 200 m längre åt N på en skild bergs
topp ligga de två övriga av Flaggbergets rösen,
även de söndrade. Båda äro 6 m i diameter.

På östra sidan av Tjustträsk $\frac{1}{2}$ km söder om
Kleobacka gård på ett drygt 60 m högt berg
finnes ett röse, 7 m i diam. och blott 10 cm
högt. Berget sticker fram i mitten.

I Hartbäck by $\frac{1}{2}$ km S om Skepphus gård
finnes i en beteshage, Marsbacka, ett märk-
ligt röse. Det ligger icke på berg såsom
de andra Tjundevärderna utan i lövslog på
mullgrund, väluppbyggt av vanliga runda
och kantiga stenar, som en man väl kan
känna. Formen och storleken icke ovanliga,
12 m i diameter och 1 m högt, men mellan
stenarna fanns mulljord, så att spijst
gräs frodades. På Marsbacken på detta ställe
icke är många meter hög, så det tydligen är
vi här ha att göra med ett gravröse från
järnåldern.

I samma backe på ett mindre berg
mätanda 20 m högt (^{orätt} topografkartan ^{tydligt} län) ^{län}
och c. 150 m N om föregående är ett större
röse med 17 meters diameter och 1,5 meters höj.
Detta är ^{en} vanlig bronsålders typ och har tre
skåpgravargropar.

På en liten bergsklack längre åt Ö samma
hög nära Salovius villa finnes ytterligare
en stensättning, som kunde vara ett såvrat rö-
se. Det är 12 m i vidd.

Öster om landsvägen mitt emot förnämnda grupp
av gravrösen påträffades ett par stensäte-
ningar, vilka möjligen kunde vara järnålders-
gravar. Berget där är skogbevuxet och till-
hör Västerby gård. Stensätningarna ligger på
bergets sydelutning med 30 meters mellan-
rum och 12 kantstenar i oregelbunden form.
Man kunde ju tänka sig, att de blivit rub-
bade från sina ursprungliga platser.

På det s.k. Hömansberget ett par stenkast
i Ö från landsvägen finnes en större sten-
samling, som torde vara ett såvrat grav-
röse. Berget är en outyckt samlingsplats
för ungdomen i Svartbäck by, och ett oerott
gravröse på en sådan plats, kan man icke
finna. Detta röse är antagligen samma
som Groundstroem lagt märke till i "Gam-
melby". Hans uppgift om 3 rösen i "Mosa-
bäck" syftar väl på Marsbäck. Ortsbor-
na känna icke till någon Marsbäck.

I Grönskog by på Grönkulla hemmans
mark i 1 km söder om gården på ett
65 m högt berg ligger ett mindre, helt
röse, 8,5 i Ö-NO och 7,5 m i Ö-NO samt 1 m
högt. På gårdsbilen är i närheten hans
uppgiften om ett skilt röse där gäller det
nämnda i Grönkulla skog.

Ortsbefolkningen visste icke av flera
jättekart i denna Trakt.

Sist besökte jag den del av Spundra, som
ligger söder om järnvägslingen. En av herr Lind-
berg uppjörd karta, var härvid god vägledning.

På Karlsby percell, ett stycke i SV från Fau-
juhuas och på ett lägre berg c. 25 m högt
är ett mindre röre, som förstördes, då järnvägen bygg-
des. Man tog därifrån fyllnadsmaterial. Det hade
 varit 8-9 m i diam. Bottenen och Ö sidan är
proklammerade.

40
När man i tät skog ½ km N om Skinnar-
backa gård finnes på en moränas, knappt 20
m hög, ett stort kummel, 18 m i Ö-V, 13 m
i N-S och 3,5 m högt. Rörets nedre del består
av större stenar än i bronsålderskummel be-
aktat vara vanliga. Percellägaren Vestlund tog för
ett år sedan byggnadsmaterial från rörets södra
kant.

40
Ett osöndrat röre påträffades 100 m N om
vägen vid Granbocka på ett litet berg. Rörets dia-
meter är 12 m och höjden 3 m. Foto. togs från söder.

På Trappberget invid Pihala bro, drygt
40 m över havet är ett röre, som en skollämnare
med sina elever företagit sig att undersöka. Det är
10 m i diameter och 1,5 m högt. NÖ delvan är ra-
derad.

40
På motsatta sidan av Vikträskets södra ända
där folksholan nu står skall ha funnits ett
vackert röre, som förstördes, då Pihala bro
ombyggdes. De stenarna gjordes brohistor, beist-
tade folkshollämnaren E. Kadback. Framför skol-
byggnaden är några stenar kvar, där röret ståt.

40
På Vikträsk Ö strand 1 km N om Fogelvik och
på ett 40 m högt berg har ett mindre röre,
c. 8 m i diam, varit. Det är nu också full-
ständigt sönderplöskat.

40
På Körsvik hemmans mark 1 km NO
från gården och 200 m från stranden, på ett ^{drygt 20}~~25~~
m högt berg är ett väl bibehållt gravröre, 17 m
i diameter och 3,5 m högt.

Esbo, Finland, den 10 nov. 1927.
Kirkko Stenlund.